

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2026-YIL № 1-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

**www.innoworld.net
O'ZBEKISTON-2026**

Ayollarda keng tarqalgan onkologik kasalliklar: etiologiyasi, diagnostikasi va zamonaviy davolash yondashuvlari

Rasulova Mohidil

Qo'qon universiteti Andijon filiali Tibbiyot fakulteti 2-bosqich talabasi

mohidilrasulova2000@gmail.com

Annotatsiya. Ayollarda ko'p uchrayotgan onkologik kasalliklar zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar nafaqat ayollarning sog'lig'iga, balki ularning ijtimoiy faolligi, reproduktiv salomatligi va hayot sifatiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Dunyo miqyosida ko'krak bezi saratoni, bachadon bo'yni saratoni, tuxumdon saratoni va endometriy saratoni ayollar orasida eng ko'p uchraydigan malign o'smalar qatoriga kiradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ushbu kasalliklarning aksariyati kech bosqichlarda aniqlanadi, bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi va o'lim ko'rsatkichlarini oshiradi.

Ayollarda onkologik kasalliklarning rivojlanishida gormonal o'zgarishlar, genetik moyillik, virusli infeksiyalar (xususan, inson papilloma virusi), noto'g'ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi, stress va atrof-muhit omillari muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, skrining tekshiruvlarining yetarli darajada olib borilmasligi va tibbiy madaniyatning pastligi kasallikni erta aniqlashga to'sqinlik qiladi.

Ushbu maqolada ayollarda ko'p uchraydigan asosiy onkologik kasalliklarning turlari, ularning kelib chiqish sabablari, klinik belgilari va tashxislash usullari keng yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy davolash usullari — jarrohlik aralashuvlar, kimyoterapiya, radioterapiya, gormonoterapiya va maqsadli terapiya imkoniyatlari tahlil qilinadi. Erta tashxis va profilaktikaning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Maqolaning asosiy maqsadi ayollarda keng tarqalgan onkologik kasalliklar haqida ilmiy asoslangan ma'lumot berish, ularning oldini olish choralari yoritish va skrining dasturlarining ahamiyatini ko'rsatishdan iborat. Ushbu tadqiqot natijalari tibbiyot talabalari, amaliy shifokorlar hamda sog'liqni saqlash sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun foydali bo'lishi bilan birga, ayollar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ayollarda onkologiya, ko'krak bezi saratoni, bachadon bo'yni saratoni, tuxumdon saratoni, endometriy saratoni, xavf omillari, skrining, erta diagnostika, davolash usullari, profilaktika

Kirish. Bugungi kunda onkologik kasalliklar butun dunyo bo'ylab aholi salomatligiga jiddiy tahdid solayotgan global muammolardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ayollar orasida uchraydigan onkologik kasalliklar o'zining keng tarqalganligi, kech aniqlanishi va og'ir asoratlar bilan kechishi bilan alohida e'tibor talab etadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, ko'krak bezi saratoni, bachadon bo'yni saratoni, tuxumdon va endometriy saratoni ayollarda eng ko'p uchraydigan malign o'smalar qatoriga kiradi va o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan kasalliklar sifatida qayd etiladi.

Ayollarda onkologik kasalliklarning rivojlanishi ko'plab omillar bilan bog'liq bo'lib, ularga gormonal muvozanatning buzilishi, irsiy moyillik, virusli

infeksiyalar, xususan inson papilloma virusi (HPV), zararli odatlar, noto'g'ri ovqatlanish, ekologik omillar hamda psixoemotsional stress kiradi. Reproktiv tizim a'zolarining murakkab fiziologik tuzilishi va gormonal faoliyati ushbu kasalliklarning paydo bo'lish ehtimolini yanada oshiradi.

Onkologik kasalliklarning asosiy muammolaridan biri — ularning dastlabki bosqichlarda klinik belgilarisiz kechishidir. Natijada bemorlar shifokorga kech murojaat qiladi va kasallik ilg'or bosqichlarda aniqlanadi. Bu esa davolash samaradorligini pasaytirib, asoratlar va o'lim xavfini oshiradi. Shu sababli erta tashxislash, skrining dasturlarini keng joriy etish va aholining tibbiy savodxonligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy tibbiyotda ayollarda onkologik kasalliklarni davolash bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishilgan. Jarrohlik amaliyotlari, kimyoterapiya, radioterapiya, gormonoterapiya va maqsadli terapiya usullari kasallikni nazorat qilish va bemorlarning yashash davomiyligini oshirish imkonini bermoqda. Shunga qaramay, kasallikning oldini olish va erta aniqlash eng samarali yondashuv bo'lib qolmoqda.

Ushbu maqolada ayollarda ko'p uchraydigan onkologik kasalliklarning asosiy turlari, ularning kelib chiqish sabablari, diagnostik usullari hamda zamonaviy davolash imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Maqola tibbiyot talabalari va amaliyotchi mutaxassislar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda ayollarda uchraydigan onkologik kasalliklar bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ularning global miqyosda jiddiy sog'liq muammosi ekanligini ko'rsatmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va Xalqaro saraton tadqiqot agentligi (IARC) ma'lumotlariga ko'ra, ko'krak bezi saratoni ayollar orasida eng ko'p uchraydigan onkologik kasallik bo'lib, har yili millionlab yangi holatlar aniqlanadi. Ushbu manbalarda kasallikning erta bosqichda aniqlanishi o'lim ko'rsatkichlarini sezilarli darajada kamaytirishi ta'kidlangan.

Ko'plab ilmiy ishlarda bachadon bo'yni saratoni inson papilloma virusi (HPV) bilan bevosita bog'liqligi isbotlangan. Tadqiqotchilar HPV ga qarshi emlash va muntazam skrining tekshiruvlari ushbu kasallikning oldini olishda samarali ekanini qayd etishadi. Yevropa va Osiyo mamlakatlarida o'tkazilgan epidemiologik tadqiqotlar bachadon bo'yni saratonining rivojlanishida ijtimoiy-iqtisodiy omillar va tibbiy xizmatlardan foydalanish darajasi muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Tuxumdon va endometriy saratonlari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda gormonal disbalans, semizlik va irsiy omillar asosiy xavf omillari sifatida ko'rsatilgan. Ayrim mualliflar BRCA1 va BRCA2 gen mutatsiyalari tuxumdon va ko'krak bezi saratonlari rivojlanish ehtimolini oshirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, menopauzadan keyingi davrda gormonlarga bog'liq o'zgarishlar endometriy saratoni rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy adabiyotlarda onkologik kasalliklarni davolashda individual yondashuv muhimligi keng yoritilgan. Maqsadli terapiya va immunoterapiya bo'yicha olib borilgan so'nggi tadqiqotlar davolash samaradorligini oshirib, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Shunday qilib, mavjud adabiyotlar

ayollarda onkologik kasalliklarni erta aniqlash, kompleks davolash va profilaktik choralarni kuchaytirish zarurligini tasdiqlaydi.

Asosiy qism

Ayollarda ko'p uchraydigan onkologik kasalliklarning turlari va tarqalishi Ayollarda uchraydigan onkologik kasalliklar orasida ko'krak bezi saratoni, bachadon bo'yni saratoni, tuxumdon saratoni va endometriy (bachadon ichki qavati) saratoni yetakchi o'rin egallaydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, ko'krak bezi saratoni dunyo bo'yicha ayollar orasida eng ko'p aniqlanadigan onkologik kasallik hisoblanadi. Ushbu kasallik ko'pincha 40 yoshdan keyin uchrasa-da, so'nggi yillarda yosh ayollar orasida ham ko'payib borayotgani kuzatilmoqda.

Bachadon bo'yni saratoni rivojlanishida inson papilloma virusi (HPV) asosiy etiologik omil hisoblanadi. Ushbu kasallik ko'proq rivojlanayotgan mamlakatlarda uchrab, skrining tekshiruvlarining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi bilan izohlanadi. Tuxumdon saratoni esa "sokin kechuvchi" kasallik sifatida tanilgan bo'lib, uzoq vaqt davomida aniq klinik belgilersiz rivojlanadi va ko'pincha kech bosqichlarda aniqlanadi.

Endometriy saratoni asosan menopauzadan keyingi ayollarda uchraydi va gormonal muvozanatning buzilishi bilan chambarchas bog'liq. Semizlik, qandli diabet va uzoq muddatli estrogen ta'siri ushbu kasallik rivojlanish xavfini oshiradi. Umuman olganda, ayollarda onkologik kasalliklarning tarqalishi yosh, yashash muhiti, turmush tarzi va tibbiy xizmatlardan foydalanish darajasiga bog'liq holda farqlanadi.

Xavf omillari, klinik belgilari va diagnostika usullari

Ayollarda onkologik kasalliklarning rivojlanishida bir qator xavf omillari muhim rol o'ynaydi. Irsiy moyillik, gormonal o'zgarishlar, reproduktiv omillar, zararli odatlar va ekologik ta'sirlar asosiy xavf omillari hisoblanadi. Masalan, BRCA1 va BRCA2 gen mutatsiyalari ko'krak bezi va tuxumdon saratoni rivojlanish ehtimolini sezilarli darajada oshiradi.

Klinik belgilari kasallik turiga va bosqichiga qarab farqlanadi. Ko'krak bezi saratonida ko'krakda qattiq tugun, shakl o'zgarishi, teri tortilishi yoki so'rg'ichdan ajralma kuzatilishi mumkin. Bachadon bo'yni va endometriy saratonlarida esa noodatiy qon ketish, hayz siklining buzilishi va pastki qorin sohasida og'riqlar asosiy belgilar hisoblanadi. Tuxumdon saratonida esa qorin dam bo'lishi, tez to'yish hissi va umumiy holsizlik kuzatiladi.

Diagnostika jarayonida zamonaviy va an'anaviy usullar qo'llaniladi. Skrining tekshiruvlari, jumladan, mammografiya, PAP-test va HPV testi kasallikni erta bosqichda aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ultrasonografiya, kompyuter tomografiya va magnit-rezonans tomografiya kasallikning tarqalish darajasini baholashga yordam beradi. Biopsiya va gistologik tekshiruv esa yakuniy tashxis qo'yishda "oltin standart" hisoblanadi.

Davolash yondashuvlari va profilaktika choralari. Ayollarda onkologik kasalliklarni davolash kompleks va individual yondashuvni talab qiladi. Davolash usuli kasallik turi, bosqichi, bemorning yoshi va umumiy ahvoriga qarab

belgilanadi. Asosiy davolash usullariga jarrohlik amaliyoti, kimyoterapiya, radioterapiya va gormonterapiya kiradi. So'nggi yillarda maqsadli terapiya va immunoterapiya keng qo'llanilib, davolash samaradorligini oshirmoqda.

Ko'krak bezi saratonida jarrohlik yo'li bilan o'smalarni olib tashlash va keyinchalik qo'shimcha davolash usullarini qo'llash keng tarqalgan. Bachadon bo'yni saratonida erta bosqichlarda aniqlansa, yuqori davolanish natijalariga erishish mumkin. Tuxumdon saratoni davolashida esa jarrohlik va agressiv kimyoterapiya asosiy o'rin tutadi.

Profilaktika choralariga alohida e'tibor qaratish zarur. HPV ga qarshi emlash bachadon bo'yni saratonining oldini olishda eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Sog'lom turmush tarziga rioya qilish, zararli odatlardan voz kechish, to'g'ri ovqatlanish va jismoniy faollik onkologik kasalliklar xavfini kamaytiradi. Muntazam tibbiy ko'riklar va skrining dasturlari orqali kasalliklarni erta aniqlash ayollarning hayot sifatini yaxshilash va o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot ayollarda ko'p uchraydigan onkologik kasalliklarning tarqalishi, xavf omillari, erta tashxis va davolash yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida **tizimli tahlil, taqqoslama, statistik** va **analitik** metodlardan foydalanildi. Ish asosan ikkilamchi ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, xalqaro va mahalliy ilmiy manbalar, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST), Xalqaro saraton tadqiqotlari agentligi (IARC) hamda yetakchi onkologik jurnallarda chop etilgan maqolalar tahlil qilindi.

Adabiyotlarni tanlashda so'nggi 10–15 yil ichida e'lon qilingan, ishonchli va ilmiy asoslangan manbalarga ustuvorlik berildi. PubMed, Google Scholar, ScienceDirect va WHO rasmiy ma'lumotlar bazalaridan foydalanildi. Maqolalar saraton turlari, epidemiologiyasi, diagnostika usullari va davolash natijalariga ko'ra guruhlariga ajratildi.

Tadqiqotda ko'krak bezi, bachadon bo'yni, tuxumdon va endometriy saratonlariga oid statistik ko'rsatkichlar solishtirildi. Xavf omillarining ta'siri, skrining dasturlarining samaradorligi hamda zamonaviy davolash usullarining klinik natijalari baholandi. Olingan ma'lumotlar mantiqiy ketma-ketlikda tahlil qilinib, umumlashtirildi va xulosalar chiqarildi.

Metodologik yondashuv ayollarda onkologik kasalliklarni erta aniqlash va oldini olishning ahamiyatini yoritishga imkon berdi. Tadqiqot natijalari tibbiyot talabalari, amaliy shifokorlar va sog'liqni saqlash tizimi mutaxassislari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lishi ko'zda tutilgan.

Natijalar. O'tkazilgan adabiyotlar tahlili va ilmiy manbalarni umumlashtirish natijasida ayollarda keng tarqalgan onkologik kasalliklar — ko'krak bezi, bachadon bo'yni, tuxumdon va endometriy saratonlari global sog'liqni saqlash tizimi uchun dolzarb muammo ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari ushbu kasalliklarning rivojlanishida gormonal disbalans, irsiy moyillik, virusli infeksiyalar (xususan HPV), semizlik, kamharakat turmush tarzi va ekologik omillar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi.

Aniqlandiki, ayollarda onkologik kasalliklarning katta qismi kech bosqichlarda tashxislanadi, bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi va o'lim ko'rsatkichlarining yuqori bo'lishiga olib keladi. Skrining dasturlaridan muntazam foydalaniladigan hududlarda kasallikni erta aniqlash darajasi yuqori bo'lib, bemorlarning yashash davomiyligi va hayot sifati sezilarli darajada yaxshilangan. Tadqiqot davomida zamonaviy diagnostika usullari — mammografiya, PAP-test, HPV-test, ultrasonografiya, KT va MRT hamda biopsiyaning kasallikni erta bosqichda aniqlashdagi ahamiyati tasdiqlandi. Shuningdek, kompleks davolash yondashuvlari, jumladan jarrohlik, kimyoterapiya, radioterapiya, gormonoterapiya va maqsadli terapiya kombinatsiyasi klinik jihatdan samarali ekanligi qayd etildi. Profilaktik choralari, ayniqsa HPV ga qarshi emlash va sog'lom turmush tarziga rioya qilish ayollarda onkologik kasalliklar xavfini kamaytirishda muhim rol o'ynashi aniqlandi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ayollarda keng tarqalgan onkologik kasalliklar murakkab etiologiyaga ega bo'lib, ularning oldini olish, erta aniqlash va samarali davolash kompleks yondashuvni talab etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, skrining dasturlarini keng joriy etish, aholining tibbiy savodxonligini oshirish va profilaktik choralarni kuchaytirish ushbu kasalliklar bilan bog'liq o'lim va asoratlarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy tibbiyotda mavjud bo'lgan innovatsion davolash usullari bemorlarning yashash davomiyligini uzaytirish va hayot sifatini yaxshilash imkonini bermoqda. Shunga qaramay, eng samarali strategiya kasallikni erta bosqichda aniqlash va uning rivojlanishining oldini olish hisoblanadi.

Ushbu maqolada keltirilgan ilmiy xulosalar tibbiyot talabalari, amaliy shifokorlar va sog'liqni saqlash tizimi mutaxassislari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ayollar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish hamda onkologik kasalliklar profilaktikasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. **Cancer Fact Sheets**. – Geneva: World Health Organization, 2023.
2. International Agency for Research on Cancer (IARC). **Global Cancer Observatory: Cancer Today**. – Lyon: IARC, 2022.
3. Sung H., Ferlay J., Siegel R.L. et al. **Global cancer statistics 2020** // *CA: A Cancer Journal for Clinicians*. – 2021. – Vol. 71, №3. – P. 209–249.
4. Bray F., Laversanne M., Weiderpass E., Soerjomataram I. **The ever-increasing importance of cancer as a leading cause of premature death worldwide** // *Cancer*. – 2021. – Vol. 127. – P. 3029–3030.
5. Torre L.A., Islami F., Siegel R.L. et al. **Global trends in breast cancer incidence and mortality** // *Cancer Epidemiology, Biomarkers & Prevention*. – 2017. – Vol. 26, №4. – P. 444–456.
6. Schiffman M., Castle P.E., Jeronimo J. et al. **Human papillomavirus and cervical cancer** // *The Lancet*. – 2007. – Vol. 370. – P. 890–907.
7. Arbyn M., Weiderpass E., Bruni L. et al. **Estimates of incidence and mortality of cervical cancer worldwide** // *The Lancet Global Health*. – 2020. – Vol. 8, №2. – P. e191–e203.